

поняття «організація розповсюдження поштових марок, маркованих конвертів і карток», яке вживається в абзаці другому частини третьої статті 15 Закону України «Про поштовий зв'язок», а також просив дати відповідь на питання, чи поширюються виключні права національного оператора на організацію розповсюдження конвертів чистих і художніх (без марок). Практичну необхідність в такому офіційному роз'ясненні суб'єкт права на конституційне подання обґрунтував тим, що Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» (далі – «Укрпошта») з одного боку, та Антимонопольний комітет України і суб'єкти господарювання, з другого, по-різному розуміють зміст зазначеного поняття, що, на думку Антимонопольного комітету України, призводить до порушення права суб'єктів господарювання, які не входять до складу «Укрпошти», на підприємницьку діяльність та до обмеження права споживачів на придбання поштових марок, маркованих конвертів і карток.

О. А. Беляєвич вказує на те, що судова практика не тільки здатна, але й повинна коригувати, виправляти деонтичні недоліки системи права» [7, с.308]. Приймаючи рішення у конкретних справах, суди, пише В. Підлісний, беруть участь у формуванні принципів та правил, які деталізують і трактують окремі положення антимонопольного законодавства [1].

Слід зауважити, що поняття «судовий прецедент» не слід змішувати з терміном «аналогічні справи». Останнє забезпечує однакове застосування закону до відповідної категорії справ. Водночас, співвідношення понять «судовий прецедент» та «судове рішення» пов'язане із розмежуванням сфери правотворчості та правозастосування.

В процесі судової діяльності відбувається узагальнення результатів рішень щодо застосування конкурентного законодавства. А це в свою чергу сприяє укріпленню господарського порядку у сфері конкуренції. Отже, як джерело конкурентного права судова практика в сфері застосування норм конкурентного законодавства може існувати в чотирьох формах: 1) правові позиції Конституційного Суду України як прецеденти офіційного (легального-доктринального) тлумачення; 2) рішення Вищого господарського суду України; 3) роз'яснення Вищого господарського суду України; 4) поточна практика по вирішенню господарських спорів щодо застосування конкурентного законодавства. Поняття «судовий прецедент» не слід змішувати з терміном «аналогічні справи». Останнє забезпечує однакове застосування закону до відповідної категорії справ. Водночас, співвідношення понять «судовий прецедент» та «судове рішення» пов'язане із розмежуванням сфери правотворчості та правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Підлісний В. Феміда на межах товарного ринку / В. Підлісний // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2002. – №1 [Інтернет ресурс] : http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article%3fshowHidden=1&art_id=47464&cat_id=47047&ctime=1152776616906
2. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук. – 2003. – №4 (34). – С. 92-99.
2. Савенко М. Роль практики Європейського суду з прав людини у конституційному судочинстві України / М. Савенко // Вісник Конституційного суду України. – 2005. – №6. – С.51-55.
3. Малюска Д. Проблемні питання практики Верховного суду України у справах про банкрутство / Д. Малюска // Судовий випуск. – 2006. – №7 (7). – С.12-13.
4. Шевчук С. Судова правотворчість : світовий досвід і перспективи в Україні. / С. Шевчук. – К.: Реферат, 2007. – 640 с.
5. Устименко В., Джабраїлов Р. Принцип верховенства права: неповнота врахування у законодавстві України та наслідки (господарсько-правовий аспект) / В. Устименко, Р. Джабраїлов // Право України. – 2010. – №8. – С.80-87.
7. Беляєвич О.А. Господарське договірне право України (теоретичний аспекти) : Монографія. / О.А. Беляєвич. – Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.

УДК 343.9 (045)

МОТЛЯХ О.І.,
Юридичний інститут НАУ,
завідувач кафедри кримінального
права і процесу, к.ю.н., доц.

МІСЦЕ ПОЛІГРАФА У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті розглядається питання щодо використання та ролі поліграфа у розслідуванні злочинів уповноваженими законом органами з урахуванням міжнародного та вітчизняного досвідів.

Ключові слова: розслідування злочинів; поліграф; поліграфологічні дослідження; кримінальне судочинство; органи дізнання та слідства.

Мотлях А.И. Место полиграфа при расследовании преступлений: международный опыт.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы, касающиеся полиграфа и определения его места в расследовании преступлений уполномоченными законом органами с учетом международного и отечественного опытов.

Ключевые слова: расследование преступлений; полиграф; полиграфологические исследования; уголовное судопроизводство; органы дознания и следствия.

Motlyakh A.O. Place of polygraph at investigation of crimes: international experience.

Annotation. The article discusses the use and role of the polygraph in crimes investigation by law authorized including international and domestic experience.

Keywords: crimes investigation, polygraph, polygraph researches, criminal proceedings, bodies of inquiry and investigation.

Ложь настолько естественна, что ее без обиняков можно отнести почти ко всем сферам человеческой деятельности.

П. Экман

Одним з науково-технічних засобів, який забезпечує одержання від людини даних інформаційного характеру є поліграф – багатofункціональний прилад, призначений для одночасної реєстрації певної кількості фізіологічних процесів, пов'язаних із виникненням емоцій: подиху, кров'яного тиску, біотоків (мозку, серця, кісткової і мускульної системи тощо). Не зважаючи на те, що він в своїй основі є технічним медичним засобом, фахівці інших галузей наукових знань намагаються його пристосувати до своїх потреб. Не винятком тому є і кримінально-процесуальна та криміналістична наука і практика, яка докладає зусиль використати цей потужний комплекс в своїх цілях – забезпеченні всебічного і об'єктивного процесу розслідування кримінальних справ. Використання технічних можливостей поліграфа, в слідчій діяльності додає наочності одержання орієнтованої інформації від осіб, які володіють відомостями про злочин, що розслідується.

Нині, поліграф широко застосовується в найрізноманітніших сферах людської життєдіяльності, зокрема: в державних і приватних установах при працевлаштуванні на роботу; у банківській та кредитній сфері; при оформленні страхових полюсів тощо. Серед науковців і дослідників дискутується питання щодо використання поліграфа для співробітників та осіб, які виявляють бажання працювати у надзвичайно відповідальних сферах та галузях, а саме: військово-оборонній, космічній, атомно-енергетичній, ядерній та інших стратегічних напрямках діяльності різних держав, а також ширшому застосуванні даного науково-технічного забезпечення у медицині (вивченні патології та її вплив на відтворюваність людини), цивільно-шлюбних відносинах (при реєстрації шлюбів та перевірки осіб на психологічну сумісність) та ін. [1].

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що чільне місце поліграфу відводиться в діяльності вітчизняних та зарубіжних правоохоронних органів, силових структур і відомств, відповідних спецслужб тощо. Особливу зацікавленість викликає його використання саме у сфері боротьби із злочинністю в ході проведення оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності. Перевірка на поліграфі дозволяє не лише визначити найбільш перспективні напрямки розслідування справи, виявляти злочинців та забезпечувати відповідну доказову базу про їх причетність до вчинення злочинів, а й сприяти особам, які підозрюються у скоєнні злочину довести їхню презумпцію невинуватості.

Дослідження даної теми знайшло своє відображення у наукових працях таких вчених як: Белкіна Р.С., Белюшиної О.В., Орлова Ю.К., Кравцової Г.К., Комісарової Я.В., Селіванова М.А., Сошнікова А.П., Холодного Ю.І. та ін.

Метою дослідження – є аналіз практики використання поліграфа міжнародним простором та визначення його місця в діяльності правоохоронних органів України.

Саме поліграф, як спеціальний технічний прилад, фіксує різні зміни стану людини в залежності від впливу словесних подразників, що закладені у змісті запитань відповідного спеціаліста в цій сфері на основі даних запитань слідчого. Застосування поліграфологічних інструментальних методів дають можливість визначити психофізіологічний стан індивідуума. Зміни, що впливають на стан особи, особливо того, що підозрюється у злочині, були помічені дослідниками ще на ранній стадії людської цивілізації. Своєрідними індикаторами, що фіксували зміну поведінки особи через окремі подразники людського організму, були різні підручні засоби, окремі речі вжитку, побутові пристрої і навіть продукти харчування. Зокрема, у стародавній Індії, під час проведення допиту підозрюваній особі пропонували одночасно з її відповіддю ударяти у гонг. За умови, коли особа чітко відповідала на поставлене питання, удар у гонг був одночасно-ритмічним. При ваганні у відповіді чи виголошенні неправди, терморитм особи збивався і удар у гонг не співпадав з часом виголошення інформації.

У племенах Африки підозрюваній у вчиненні злочину особі давали в руки яйце домашніх птахів з тонкою скарлупою. Під час постановки запитання підозрюваному, його мускульна система спрацьовувала поза волею і таким чином в особи стискався кулак і розчавлював яйце, що знаходилося у нього в руці. Древні росіяни заставляли підозрюваного у вчиненні злочину брати в руки розпечене залізо або ж доставати рукою каблучку із кип'ятку після цього суддя мав забинтувати руку цій особі і поставити на перев'язаній руці печатку. У

випадку, якщо через три дні на руці не залишалося будь-якого сліду, то невинуватість особи у злочині вважалася доведеною [2, С.7].

В історичних джерелах різних держав зафіксовані свої відомості перевірки осіб на брехню, ці методи традиційно передавалися з покоління в покоління і удосконалювалися з розвитком науково-технічного прогресу. Результатом пошуку достовірності фіксації психофізіологічного стану людини та впливу на неї різних словесних, письмових, документальних подразників – стала поява поліграфа науково-технічного, медичного приладу, який безперервно фіксує динаміку реакцій людини, в ході постановки різного характеру запитань та демонстрації наглядних результатів в процесі проведення слідства .

Однозначно стверджувати про всебічну підтримку даного науково-технічного засобу різними державами практично неможливо, оскільки дуже багато тертя навколо етичних, моральних, а також правових питань використання поліграфа, зокрема, у слідчій діяльності. Чимало серед теоретиків і практиків противників застосування поліграфа та використання поліграфологічних даних у кримінальному судочинстві, забезпеченні якості отримання даних від допитуваних осіб, надійності отриманих криміналістично-значущих для слідства інформаційних даних тощо. Разом з тим, слід зазначити, що з кінця 30-х років минулого століття застосування поліграфа стало поступово проникати в правозастосовну практику ряду зарубіжних країн. Наприкінці ХХ століття поширилося використання поліграфа значною кількістю іноземних держав і він став завойовувати нові горизонти країн та континентів. Нині його застосовують більш як у п'ятдесяти країнах, серед яких загальновізнаним лідером є США. Даний метод «детекції неправди» протягом багатьох років використовують федеральні відомства цієї країни, зокрема: Армія, ППС, ВМС і Корпус морської піхоти США, Федеральне бюро розслідувань, Центральне розвідувальне управління, Агентство національної безпеки, Секретна, Поштова й Митна служби, Управління по боротьбі з наркотиками тощо.

Міжнародна практика показує, що перевірка на поліграфі в переважній більшості направлена на оперативну-розшукову діяльність, яка сприяє офіційному розслідуванню злочинів, а не на одержання матеріалів доказів. Дослідження, які провела Американська Асоціація операторів поліграфа, показують, що в 87-96 % випадках використання поліграфа має місце позитивний для розслідування ефект [3].

Існує розроблена ціла система та специфіка застосування поліграфа у зазначених вище сферах. Так, у США Верховний суд більше тридцяти років тому визнав, що будь-який примус до випробування на поліграфі є грубим порушенням прав людини. Однак, популярність використання даного методу детекції не зменшилася, а навпаки зростає. Хоча, слід зазначити, дискусії навколо даного науково-технічного забезпечення точаться і до нині. З одного боку, практика розкриття злочинів з застосуванням поліграфа показує його високу ефективність у встановленні шуканої інформації при опитуваннях підозрюваних, а з іншого — невирішене питання щодо доказового значення отриманих даних. Незмінними залишаються вимоги до проведення таких досліджень, основними з яких є письмова згода піддослідного (підекспертного) з отриманням санкції уповноважених органів. Застосування поліграфа регламентується як федеральним законодавством США, так і законами окремих її штатів [3].

У високо-технологічно розвинутій державі Японії поліграф є практично не від'ємним атрибутом різних сфер господарювання. За кількістю операторів поліграфа вона посідає третє місце у світі: поліція країни висхідного сонця більше як півстоліття тому взяла на озброєння перевірки на поліграфі. З 1995 р. результати таких перевірок приймаються як докази в судах нижчої інстанції. З середини 70-х минулого століття років дані поліграфологічних досліджень стали прийматися Верховним Судом, ґрунтуючись на переконаннях самого судді. Слід наголосити, що лише один Національний інститут поліцейських наук у Токіо здійснює більше досліджень в галузі «детекції брехні», ніж будь-яка інша лабораторія у світі. Широкого застосування знайшов поліграф у Канаді, зокрема у діяльності правоохоронних органів. Цей метод визнаний досить ефективним слідчим інструментом й активно використовується в ході розслідування кримінальних та розгляду цивільних справ. Результати поліграфологічних досліджень мають вагу інформаційних доказових даних. Не меншої популярності набув цей науково-технічний засіб в Польщі. Ця країна, з поміж країн Східної Європи першою стала користувачем поліграфа і до нині його активно застосовує в тому числі і в правоохоронній діяльності. З середини семидесятих років минулого століття використовується поліграф для розслідування обставин злочинів й оцінки результатів слідства. Даний напрямок досліджень був підкріплений спеціальним рішенням Верховного Суду країни. Публікації спеціалістів та дослідників цього наукового методу знайшли відображення на сторінках спеціально створеного фахового журналу, який вже десятки років видає Краківський університет і висвітлює проблеми криміналістики, психології, права тощо. Він став центром науково-дослідних робіт з тематики застосування поліграфа, вивченням теоретичних, прикладних і правових аспектів випробувань з використанням методу детекції. Дещо пізніше в офіційних виданнях з'явилися повідомлення, що результати випробувань на поліграфі приймаються судами в Югославії й Швейцарії, але лише в сукупності з іншими отриманими доказами. Перевірки за допомогою цього науково-технічного засобу знаходять відображення у правоохоронній діяльності Південної Кореї, підготовку спеціалістів для неї забезпечують у США, Японії та інших країнах, котрі спеціалізуються на поліграфі. Активно впроваджуються перевірки на поліграфі в Туреччині та Королівській поліції Малайзії, зокрема у Департаменті з кримінальних розслідувань. В тій чи іншій мірі перевірки на поліграфі здійснюються також в Австрії, Франції, Німеччині, Угорщині, Індонезії, Італії, Пакистані, Панамі, Іспанії та ін. [2, С. 8-12].

Було б невірно стверджувати, що всі країни є прибічниками поліграфа. Наприклад Англія, є якщо не противником, то при наймі не прихильником поліграфологічних досліджень над людиною. Дії по його

застосуванню, в тому числі і у правоохоронну діяльність, не знаходять цілковитої підтримки. Рішення вчених Англії обґрунтовується обмеженням права обвинуваченого на захист. На противагу цій державі виступає Росія. Вона відстоює позицію доцільності і необхідності впровадження поліграфа у всі сфери життєдіяльності, наукові галузі знань та правозахисну і правоохоронну практику. За даними Департаменту МВС Росії, точність результатів роботи поліграфологів становить не менше ніж 96 %, що співпадає з показниками результатів традиційних видів криміналістичних та інших видів судових експертиз [4]. Біле того, під час здійснення експериментів з використанням поліграфа та проведенням судових експертиз: дактилоскопічної, портретної і почеркознавчої, було встановлено, що «технологія перевірки на поліграфі володіє точністю, яка дорівнює і навіть перевищує більшість доказів, які фігурують в судах у кримінальних та цивільних справах»[4].

Чільне місце вивченню і використанню поліграфа приділяється в Україні. Даними результатів перевірки на поліграфі користуються працівники правоохоронних органів, силових структур та спеціальних управлінь і відомств. За офіційними даними лише в одній Автономній Республіці Крим за останні два роки роботи правоохоронних органів було розкрито 20 убивств. Очевидно, що застосування поліграфа дозволяє одержати цінну для слідства оперативну інформацію, яку іншими технічними засобами здобути вкрай складно, а то і зовсім неможливо. Для забезпечення досудового слідства вона дає можливість:

- ♦ оцінити достовірність даних, що повідомляються особами, які перевіряються;
- ♦ одержати відомості для висування версій і визначення шляхів їх перевірки;
- ♦ визначити причетність особи до вчиненого злочину або до його підготування і приховання;
- ♦ забезпечити одержання правдивих відомостей від допитуваних осіб;
- ♦ визначити місця приховування слідів злочину, конкретизувати коло причетних до вчинення злочину осіб [5].

Відповідно чинного кримінально-процесуального законодавства України результати перевірки, отримані за допомогою поліграфа, не є доказами і мають характер орієнтованих оперативних даних. Залишається відкритим питання законодавчого визнання поліграфа легітимним науково-технічним засобом, що може використовуватися органами дізнання та слідства.

Ще існує багато питань навколо місця і ролі поліграфа у слідчій діяльності для вітчизняних та зарубіжних правоохоронних органів і вони потребують вивчення та належної оцінки. Слід погодитися з одним – позитивні результати його використання є очевидними. Нині ж важливо відпрацювати правові механізми забезпечення надійності і достовірності отриманих поліграфологічних даних, які б сприяли належній процедурі проведення слідства і головне б не обмежували конституційні права громадянина.

Список використаних джерел:

1. Холодный Ю.И. Применение полиграфа при профилактике, раскрытии и расследовании преступлений (генезис и правовые аспекты): Монография / Ю.И. Холодный. – М.: Мир безопасности, 2001. – 157с.
2. Варламов В. А. Детектор лжи / В. А. Варламов М.: Мир безопасности, 2004, С. 6-19.
3. Могутин Р.И., Субботина М.В. Использование полиграфа в раскрытии и расследовании преступлений: Учеб. пособие / Р.И.Могутин – Волгоград: ВА МВД России, 2005. – 84 с.
4. Оглоблин С.И., Молчанов А.Ю. Инструментальная «детекция лжи»: академический курс / С.И. Оглоблин – Ярославль, ТРН, 2004. – 62 с.
5. Половникова Ж.Ю. Применение полиграфа в системе МВД Украины <http://www.poligraph.com.ua/crimpol/article2.htm>

УДК 347.736/728(045)

КОЗИРЄВА В.П.,
Юридичний інститут НАУ,
доцент кафедри господарського права
і процесу, к.ю.н., доц.

МИРОВА УГОДА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ПРОЦЕДУРА УКЛАДЕННЯ

Анотація. У статті розглядається мирова угода у справі про банкрутство, дається її поняття, зміст, процедура укладення та наводяться підстави визнання її недійсною.

Ключові слова: банкрутство, мирова угода, кредитори.

Козырева В.П. Мировое соглашение по делу о банкротстве: понятие, содержание, процедура заключения

Аннотация. В статье рассматривается мировое соглашение в деле о банкротстве, дается его понятие, содержание, процедура заключения и наводятся основания для признания её недействительной.

Ключевые слова: банкротство, мировое соглашение, кредиторы.